

Katsaus

numero 4 1964

Pasi Rutanen
Lauri Rauhala
Albert Steffen
Seppo Jokipii

Jarl Pousar
Kirjallisuutta
Silmäyksiä

Kun blokit särkyvät
Unen psykologiasta
Unessa herääminen
Runous — synnyinmaa vai käyt-
tötavaraa?

Två dikter
Steinbeck/Huxley/Durrell

Reijo Wilenius: Kirjailijat puhu-
vat Lahdessa pahasta
Osmo Jokinen: Perimmäisten syi-
den äärellä

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 6 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Kahdeksas vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

Pasi Rutanen

KUN BLOKIT SÄRKYVÄT

Kun Kiinan ja Neuvostoliiton välinen ideologinen, rodullinen ja taloudellinen kiista alkoi, alkoi kaikki muukin. Monoliittinen kommunistinen maailma menetti Roomansa. Itä-Euroopan maat aloittivat paluunsa eurooppalaisuuteen luomalla uusia yhteyksiä kulttuurin ja talouden alalla.

George Kennan kirjoitti viime tammikuussa »Foreign Affairsissa», että tästä lähtien kommunistimaat elävät polysentrismin, monikeskisyyden aikaa. Kommunistisen maailman yhtenäisyys ei ole enää mahdollista. Plysentrismi on antanut Itä-Euroopalle sellaisen liikkumisvapauden, joista ei olisi voitu uneksiakaan pari vuotta sitten.

Ja kaikki alkoi Kiinasta.

Neuvostoliiton ja Kiinan välinen konflikti on nostattanut esiin ongelmia ja uusia asenteita, joista ranskalaisten suhteet Kiinaan eivät suinkaan ole vähiten tärkeitä.

Ranskalaiset ovat avaamassa kiinalaisille tietä suoraan kansainväliseen diplomatiaan. Maon kannattajien ei tarvitse enää pitää Neuvostoliittoa ainoana asianajajanaan kansainvälisillä foorumeilla. Eivätkä kiinalaiset ole kiittämättömiä.

Julkaistujen raporttien rivien väleistä voi helposti lukea hellyttäviä käsityksiä Ranskan urheasta presidentistä, joka ainoana maailmassa uskaltaa uhmata »amerikkalaisia imperialisteja».

Uuteen kummalliseen maailmanpoliittiseen asetelmaan kuulunee pian myös kuva, jossa Kiina pyrkii pelaamaan englantilaisranskalaisilla suhteilla sekä Neuvostoliittoa että Yhdysvaltoja vastaan. Tästä asiasta mainitsi oikeastaan jo Suslovkin taannoisessa Moskovan puheessaan. Hän vihjaisi, että mikäli kiinalaiset pyrkivät etsimään liittolaisia imperialistien leiristä, pystyisi myös Neuvostoliitto samanlaiseen peliin.

Näissä tunnelmissa kiinalaiset ovat myös avanneet ideologisessa sodassa uuden sanallisen rintamalinjan. He ovat syyttäneet Neuvostoliittoa »sosialistisen leirin riistämisestä». Tätä samaa syytöstä käytti Jugoslavia vuoden 1950 tienoilla, kun kaunan tunteet Neuvostoliittoa kohtaan olivat kuumimmillaan. Ja mitäpä muuta vihjailevat romanialaiset tänä päivänä pyrkiessään riippumattomuuteen Neuvostoliiton taloudellisesta vaikutusvallasta.

Kommunististen oppien mukaan tällainen syytös on enemmän kuin vakava, sillä syyte »riistosta» on tähän saakka kohdistettu pelkästään kapitalistisia maita vastaan.

Neuvostoliitto esitti kohta oman puolustuksensa.

Malenkov, Molotov ja Kaganovitsh siirrettiin julkisesti ja virallisesti kiinalaismieliseen leiriin. Ennestään edellä luetellut ovat kuuluneet stalinisteihin. Niinpä kiinalaismielisyys on tavallaan samaistettu stalinismin kanssa. Kaikki puolestaan ovat tietoisia siitä, minkälainen kairu stalinismilla on tämän päivän Neuvostoliitossa. Kukaan järkevä ihminen Neuvostoliitossa sen paremmin kuin muissakaan itäryhmän maissa ei tohtisi tukea kiinalaisuutta mikäli se jollakin tavalla on yhdistetty stalinismiin ja sen synkkiin muistoihin.

Oikeastaan pääministeri Hrushtshev oli nimittänyt Maon jo vuonna 1960 toiseksi Staliniksi, mutta nämä huomautukset olivat enemmän tai vähemmän salaisia. Nyt tarvitaan julkista, laajaa tukea. Ellei se sitten ole jo liian myöhäistä.

Uuden kaleidoskoopin omituisiin paradokseihin kuuluu myös Kiinan käyttäytyminen samaan tapaan kuin Jugoslavia vuonna 1948. Kiinan pyrkiessä nimittäin taloudelliseen riippumattomuuteen Neuvostoliitosta, se on joutunut lähentymään kaupassaan läntisiä maita. Tätä lähentymistä jatketaan siitäkkin huolimatta, että samalla syytetään Neuvostoliittoa samanlaisista toimituksista. Mutta tämäkään ei riitä: Neuvostoliitto puolestaan syyttelee eräitä Itä-Euroopan maita samoista puuhista, liiallisesta kaupankäynnistä kapitalististen maiden kanssa. Nämä puolestaan selittävät, että juuri Neuvostoliittohan se vasta käykin mainittua kauppaa. Tahtomattaan Itä-Euroopan maat ovat joutuneet käyttämään Neuvostoliittoa vastaan samanlaatuisia syytöksiä kuin Kiina — tietysti useimmiten verhotusti, vihjaillen ja epäsuorasti. Mutta myös suorasti, kuten kohta käy ilmi.

Neuvostoliiton lähentyminen länteen tosin tapahtuu laajemmalla rintamalla kuin pelkästään kaupassa. Sillä kiista Kiinan kanssa on pannut sen tarkistamaan — ainakin kansantaloudessa — eräitä vanhentuneita käsityksiä. Kuuma kiista on lisäksi kirkastanut eräitä idän ja lännen välisiä vastakkaisia näkökohtia ja kuronut umpeen entisen kylmän sodan repäisemää kuilua kahden voimaryhmittymän välillä. Ja samalla kun Neuvostoliitto on joutunut tutkimaan uudelleen itäraajansa puolustuksellisia näkökohtia Kiinaa vastaan, on myös Keski-Euroopan sotilaallista rauhoittumista ryhdytty tutkimaan uudelleen. Tyypillistä on lisäksi Neuvostoliiton uusi suhtautuminen Skandinaviaan.

Hrushtshevin viikon odysseia Pohjolassa tuotti varsin tyydyttäviä — ja eräissä suhteissa jopa hyviä — tuloksia. Eräs merkittävä tulos oli

siinä, että kolme Pohjolan maata supistivat edelleen sitä kuilua, joka nyt on kuroutumassa umpeen Moskovan ja Washingtonin välillä. Pääministeri H. katsoi lisäksi, että henkilö, jonka kanssa ja jonka kotona olet murtautunut leipää, on parempi ystävä kuin sellainen, jota et koskaan tapaa. Viime vuosina neuvostojohtaja on myös oppinut tavan, kuinka lännessä voi sanoa epämiellyttäviäkin asioita charmikkaalla tavalla.

Skandinavian kierroksen tärkein tulos oli kuitenkin tämä: pääministeri Hrushtshev hyväksyy Skandinaviassa vallitsevan voimatasa-painon toistaiseksi sellaisena kuin se nyt on. Ne ajat, jolloin Neuvostoliitto oli huolestunut kehityksestä Skandinaviassa, alkavat unohtua. Päivänä, jolloin neuvostoliittolaiset tulivat Kööpenhaminasta Tukholmaan, Pravda kirjoitti: »On ilmeistä, että Skandinavian maiden realistinen politiikka on saanut aikaan sen, että Pohjois-Eurooppa on tällä hetkellä rauhan keidas rauhattomassa maailmassa.»

Mutta rauhattomuus jatkuu muualla. Kiina ja aina vaan Kiina.

Mao puhui aikanaan voittoisista itäisistä tuulista. Enää ei pitäisi olla epäselvää, mitä hän näillä tuulilla tarkoitti. Hän ei tarkoittanut kommunismia. Hän tarkoitti kiinalaista nationalismia. Pahinta on, jos hän tarkoitti vertauksellaan myös värillistä rotua.

Nationalismia ei ole tänään syytä tuomita oikopäätä, jos se johtaa sivistykselliseen ja taloudelliseen vapautumisprosessiin. Kiinalaisessa nationalismissa on hyökkäviä piirteitä. Itä-Euroopan maiden nationalismi on sen sijaan tänään henkistä ja taloudellista tuulettumista. Sen ei tarvitse johtaa entisaikojen vääristymiin.

Nyt puhutaan Romanian uudesta nationalismista.

Moskovan radio kommentoi romaniaksi tämän vuoden toukokuun 30. päivänä: »Sosialististen maiden kansat tietävät, että työskentelemällä yhdessä toisiaan auttaen ja tukien ne saavuttavat nopeimmin kommunismin päämäärät. Yhteistyö vahvistaa sosialististen maiden voimia... Eikö olekin outoa, että ne, jotka agitoivat toisten sosialististen maiden yhteistyötä vastaan, kääntyvät teknillistä apua saadakseen kapitalististen maiden puoleen ja käyttävät suuret määrät ulkomaista valuutaa tähän tarkoitukseen?»

Bukarestin radio vastasi nopeasti ja äreästi perjantaina kesäkuun 5. päivänä: »Toukokuun 30. päivänä eräs ulkomainen radioasema lähetti kommentin jonka otsakkeena oli »Vahvistakaamme sosialistista yhteisöä»... Katsomme tarpeelliseksi selvittää ja oikoa eräitä määrättyjä kohtia, jotka tuotiin esille tuossa kommentaarissa...»

»Romanian kansantasavalta, jonka tarkoituksena on voimistaa ja kehittää yhteistyöhön liittyviä suhteita sosialististen maiden kesken, on vakaasti sellaisia toimenpiteitä kuin yhteissuunnittelua ja yhtä suunnitteluelintä vastaan... Sillä koko sosialistisen yhteisön kehittäminen yhtenä kokonaisuutena voi johtaa eräiden maiden muuttumiseen maanviljelyksen raaka-aineiden tuottajaksi, epätasaisiin oikeuksiin ja vieläpä poliittisen riippumattomuuden menettämiseen... Sosialististen maiden yhteistyön jatkuva kehittäminen ei voi merkitä niiden eristäytymistä kaikista maailmantaloudellisista suhteista. Meidän maamme, kuten muutkin sosialistiset maat, kehittää suhteita kaikkiin maihin riippumatta niiden yhteiskunnallisesta järjestelmästä; tässä se näkee käytännöllisen ja suoran ilmaisun rauhanomaisen rinnakkaiselon periaatteista.»

Edellä olevat katkelmat Neuvostoliiton ja Romanian välisestä sanailusta esiintyivät siinä yhteydessä, kun Neuvostoliitto esitti eräissä julkaisuissaan ylikansallisia suunnitelmia Itä-Euroopan talouden järjestämiseksi. Niin sanottu »Alisen Tonavan kompleksi» olisi käsittänyt osan Romanian aluetta, suurimman osan sen luonnonvoimavaroista sekä palaset Bulgariaa ja Neuvostoliittoa.

Ei kestänyt kauan, kun länteen levisi englanninkielisiä siistille pape-

rille painettuja kappaleita »Viata Economicaa» — arvovaltaista romanialaista julkaisua. Siinä venäläisten kaavailuja kutsuttiin »suunnitelmiksi Romanian alueellisen koskemattomuuden loukkaamiseksi ja sen valtiollisen ja kansallisen yhtenäisyyden hajottamiseksi». Vanhaa kunnan kansallismielistä sanastoa käytettiin kaikessa laajuudessaan: »suvereenisuus», »yhtäläiset oikeudet», »kansalliset edut», »alueellinen koskemattomuus», »kansakunta» . . .

Romanialainen nationalismi on äkkiä pureutunut syvemmälle kuin lännessä voitiin arvatakaan. »Latinalainen saari slaavilaisessa meressä» on todellakin heräämässä uneliaasta stalinismista. Ja miksi ei näin olisi Romaniassa, auringon, kukkien, mustalaismusiikin ja elävän ranskalaisuuden maassa.

Samaan aikaan kun lännessä pohditaan kuinka nuutuneet ja mitätömät puoluevirkaileijat mahtavat suhtautua uudelleen heränneeseen eurooppalaisuuteen ja kuinka pitkälle tällaisen vapautumisprosessin annetaan jatkua, romanialaiset valtuuskunnat tekevät kauppaa ja solmivat kulttuurisuhteita ympäri maailmaa.

Itä-Eurooppaan on tarttunut nationalismin virus. Se ei ole pahasta, sillä se on askel kohti Eurooppaa — tämän päivän eurooppalaisuutta, jossa kukoistavat tieteet ja taiteet ja jossa kaikkien on kohta hyvä olla.

Neuvostoliiton viimeinen ja hätäinen yritys kiinnittää vanhan, kiinteän sosialistisen yhteisön katseet jälleen kohti Roomaa oli ehdotus uudesta internationaalista. Sen ilmoitettiin tietenkin käsittelevän pelkästään Kiinaa. Mutta polysentrismi oli vaikuttanut jo liian syväälle.

Kesäkuun 15. päivänä pidetyssä Varsovan puoluekokouksessa Gomulka ilmoitti muuten kannattavansa Neuvostoliiton ehdotusta, mutta epäilevänsä turhan hätköinnin pilaavan kaiken. Gomulka kannatti pitkiä, tuskallisia ja huolellisia valmisteluja. Neuvostoliitto puolestaan kehotti internationaalista kutsumista koolle heti eikä viidestoista päivä.

Paimenella ei ole enää otetta. Ei yhdelläkään paimenella; sen paremmin idässä kuin lännessäkään. 1960-luvulla saamme nähdä niiden luutuneiden ja epäinhimillisten itäisten ja läntisten blokkien särkymisen, jotka ovat pitäneet maailmaa ennakkoluulojen ja kyräilyiden vallassa. On kuin vanha Eurooppa olisi vihdoinkin palaamassa vanhan osaansa. Täällä puhaltavat vapaamielisyyden ja hyvinvoinnin tuulet voivat antaa uutta virettä maailmalle, joka on ollut vähällä tukehtua nuutuneisiin poliittistaloudellisiin oppeihinsa.

UNEN PSYKOLOGIASTA

Tajunnan ongelman selvittely on aina ollut ja tulee vastakin olemaan psykologian keskeisin tehtävä. Neurofysiologian tutkiessa niitä aivotapahtumia, jotka ovat välttämättömiä, jotta elämyksellinen ylimalkaan olisi mahdollista, tajunnan psykologia pyrkii vastaamaan kysymyksiin, miten tajunnan sisältö organisoituu eli jäsentyy elämyksiin ja mitä merkityksiä erilaiset elämykset sisältävät ja ilmaisevat. Unet psyykkisinä asioina, elämyksinä, ovat osa tajuntaa.

Tajunta tavallisesti määritellään elämysten kokonaisuudeksi. Elämyslaadut ja yksityiset elämykset erottuvat toisistaan sisältämiensä merkitysten kautta. Emme voi puhua elämyksistä ilman, ettemme aina edellyttäisi niiden esiintyvän jossakin merkitystehtävässä. Niinpä kokiessamme kaunista, iloa, ahdistusta tai rakkautta nämä elämyslaadut ovat subjektiivisia merkityksiä. Jokin on meille kaunista, iloa aiheuttavaa, ahdistavaa tai rakasta. Erityisen selvänä näyttäytyy tajunnan merkityksillä operoiminen kielessä. Sanoilla ja merkeillä on vakiintunut eräitä yleisiä merkityksiä, joiden avulla kokemusten ja tarkoittamisten toiselle välittäminen järjestelmällisellä tavalla on mahdollista. Kieli on vain eräs, vaikka ehkä tärkein ilmaus tajunnan merkitystoiminnoista. Muista mainittakoon esimerkiksi eräät taiteen muodot, jotka ilmaisevat merkityksiä ilman kieltä.

Tieteellisessä keskustelussa onkin tarkoituksenmukaista määritellä tajunta siten, että se on koettujen merkitysten kokonaisuus ja myös merkityksiksi organisoitumisen psyykinen prosessi. Näin asennoituen ei enää olisi mielekästä kysyä, merkitsevätkö unet jotakin, koska ne ovat merkityksiä, kuten kaikki muukin elämyksellinen. Unien esiintyminen ei sinänsä ole sen merkillisempää kuin se, että meillä ylimalkaan on elämyksiä. Unen psykologia ei muodosta mitään itsenäistä oppirakennelmaa, vaan unien kuvaus- ja selitysyrietykset liittyvät yleiseen teoriaan tajunnan merkitystoiminnoista.

Tajunnan merkityksiksi organisoitumisen prosessi alkaa elämysten kaoksesta, joka muodostuu lähinnä aistien toiminnan tuloksena syntyneistä elämysmassoista. Tällainen tila voi kuitenkin vallita vain vastasyntyneellä lapsella. Aikuisen normaalisti toimiva tajunta sisältää aina eriasteisia ja -vaiheisia jäsentymiä toisiinsa liittyen ja toisiaan läpäisten. Kokeellisen psykologian tutkimustulosten perusteella tiedetään nykyisin, että ihminen aistii suunnattoman paljon enemmän kuin mitä hän käyttää tiedostetun havaintoelämyksen runkoaineeksi. Esimerkiksi silmä rekisteröi valokuvauskoneen tarkkuudella havaintokentästä yksityiskohtia, joita ei esiinny tietoisuudessa jäsentyneessä havaintoelämyksessä.

Tietoisuus on siis valikoivaa. Jo tietoisien tapahtumisen suhteellinen hitaus aiheuttaa sen, että huomattava osa aistitusta ei ehdi saavuttaa korkeanasteista älyllistä hahmotusta uusien vaikutelmien jatkuvassa tulvassa. Henri Bergsonin sanontaa käyttäen »tietoisuus on rajoituksen orgaani». Tietoinen osa tajuntaa näyttää keskittyvän siihen, mikä on ympäristöön orientoitumisen kannalta kaikkein välttämättömin. Tämä on sopusoinnussa biologisen mielekkyyssperiaatteen kanssa.

Psykologinen tutkimus on voinut kuitenkin monin tavoin osoittaa, että tässä näennäisesti käyttämättä jääneessä elämysaineksessa tapahtuu myös organisoitumista, joskin toisenlaisten periaatteitten mukaan kuin tietoisuudessa. Näitä tiedostamiskynnyksen alapuolella tapahtuvia merkityksiksi organisoitumisprosesseja, joiden ilmentymiä myös unet ovat, kutsutaan tiedostamattomaksi, alitajunnaksi tai piilotajunnaksi.

Tajunnan jako tietoiseen ja tiedostamattomaan on tietenkin vain teoreettinen konstruktio, joka on osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi tieteessä. Psykkisessä tapahtumisessa kahta tajunnan osaa ei ole välittömästi havaittavissa. Karkeapiirteisesti luonnehtien tietoisiksi sanomme niitä tajunnan merkitystoimintoja, joissa jäsentyminen tapahtuu reaalisten periaatteitten mukaan eli oikeissa suhteissa avaruuteen, aikaan, syyn ja vaikutuksen lakeihin. Tähän merkitykseksi organisoitumiseen voimme aina myös asennoitumisellamme vaikuttaa. Tiedostamattomalla tarkoitettaneen yleisimmin niitä merkitystoimintoja, joissa jäsentyminen ei noudata näitä lakeja, vaan muita, tunteenomaisia, jopa logiikan ja järjen vastaisia. Vaikka tämä jäsentyminen näyttää olevan ainakin jossakin määrin motivoitua, tietoisten tahtomisvirikkeitten avulla emme voi siihen sanottavasti vaikuttaa. Tietoisesta ja tiedottomasta puhuttaessa saattaa helposti syntyä sellainen mielikuva, että ne olisivat jonkinlaisia ennalta tai itsestään olemassaolevia instansseja, jotka sitten käsittelevät elämyssääntöjä omine tapoineen. Oikeastaan järjestys on päinvastainen. Tietoinen ja tiedostamaton syntyvät sekä ovat olemassa, kun tajunnan elämismassat organisoituvat edellä kuvatulla tavalla. Ennen tai ilman elämyksiä niitä ei ole. Tämä sanapari luonnehtii merkitystoimintojen laatua ja siksi se on ensisijaisesti adjektiivinen ilmaus. Jos rationaalisuuden astetta ja kielen avulla ilmaistavuutta pidetään mittapuuna, tietoista ovat korkeammanasteisesti, tiedostamattomaa heikommanasteisesti organisoituneet tajunnan merkitystoiminnot. Tämä kriteeri ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen merkitystoimintojen kehittyneisyyden ja arvon määräämiseksi.

Tietoinen merkityksillä operointi, joka etupäässä tapahtuu sanojen ja käsitteitten avulla ja joka hyvin usein on tavoitteellista, on raskasta. Tämän voimme todeta yrittäessämme esimerkiksi ratkaista vaikeaa matemaattista päättelytehtävää. Unessa tietoisuuden ohjaava vaikutus ja rationaalisuuden vaatimukset ovat tuntuvasti heikentyneet. Tajunnassa kuitenkin jatkuvat valvetietoisuudessa keskenjääneitten tai sieltä torjuttujen ongelmien ratkaisuyritykset. Esiintyy myös runsaasti valvetajunnalle kokonaan uusia ja tuntemattomia merkitysyhteyksiä. Tajunnan organisoituminen tapahtuu unitilassa etupäässä helpomman ja konkreettisemmin kuvakielen eikä sanojen varassa. Uni ei kuitenkaan salaa mitään, vaan se ilmaisee asioita niin hyvin kuin se voi. Tajunnassa vallitsee aina tendenssi niin hyvään sisäiseen merkitysorganisaatioon kuin se kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa on mahdollista. Kun unet ovat vaikeasti ymmärrettäviä, ei se johdu siitä, että uni yrittäisi johtaa tietoisuutta harhaan, vaan siitä, että sen kuvakieli on rationaaliseen ajatteluun ja kielen esittämistapaan tottuneelle ihmiselle outoa. Unen järjettömyys tulee ymmärrettäväksi, kun muistetaan, että aika ja avaruus, loogiset syy- ja vaikutussuhteet ovat tietoisuuden luomia kategori-

oita ja esiintyvät tajunnan organisoitumista rajoittavina puitteina vain niin kauan kuin tietoisuus niitä suurin ponnistuksin ylläpitää. Unita-
junta on niistä riippumaton.

Tiedostamaton, sellaisena kuin se näyttäytyy unen maailmassa, muis-
tuttaa eräitten psyykkisesti häiriintyneitten, primitiivisten ihmisten ja
lasten ajattelua. Niissäkin ovat vallitsevina muut kuin rationaaliset suh-
teet ja sanojen sijalla konkreettiset esineet, elävät olennot tai tunteet.
Unien avulla saavat tajunnassa ilmaisunsa ne merkitykset, jotka eivät
pääse esille rationaalisuuden hallitsemassa valvetietoisuudessa. Unet siis
tärkeällä tavalla täydentävät tietoisia merkityksiä. Tietoisuudella ei
näytä olevan ilmaisuvälineitä, sanoja eikä merkkejä erälle merkitys-
organisoitumille, jotka vain uni kuvakielensä avulla voi kokevalle sie-
lunelämälle elämysvoimaisesti esittää. Jokaisella on varmaankin ollut
unia, jotka vähäisin näyttämöllisin tarpein esittävät voimakkaan pelon,
sanomattoman onnen tai pyhyiden kokemuksen. Sellaisen täydellinen
kuvaaminen sanoin toiselle ihmiselle on mahdottomuus. Se voidaan vain
elää.

Rationaalisuutta mittana käyttäen tajunnan merkitystoimintojen ylim-
män asteen muodostavat käsitteellinen ajattelu ja kieli, alimman unen
kaltaiset jäsentymät. Näiden välimaille sijoitettavat esimerkiksi sellai-
set ihmistajunnan tuotteet kuten kuvataide ja musiikki, joissa on yhty-
mäkohtia kumpaankin äärialueeseen. Kulttuuri-ihmiselle on, taiteili-
joita ehkä lukuunottamatta, ominaista jyrkän rajan tekeminen edellä
luonnehditussa mielessä korkeampien ja alempien tajunnan merkitystoi-
mintojen välille. Hyvin tavallista on myös edellisten kohtuuton yli-
arviointi. Primitiiviselle ihmiselle taas ei ole sanottavaa eroa unen
eikä valvetietoisuuden välillä. Heidän asennoitumisensa haitat ovat mei-
dän mielestämme ilmeiset. Lähes yhtä vaarallinen saattaa kuitenkin
olla myös se sivilisoituneen ihmisen ennakkoluulo, että tietoisuus, käsit-
teellinen ajattelu ja kieli ovat joka suhteessa arvoasteikossa ylinnä.
Vaikka kieli on esim. tieteessä ainoa kyseeseen tuleva merkitysten il-
maisun ja välittämisen väline, ei siitä seuraa, että se olisi yksityisen
ihmisen sielunelämän kannalta aina edes korkein, vielä vähemmän riit-
tävä merkityksillä operoimisen taso. Mahdollisimman rationaalinen
ihminen, jos sillä esimerkiksi tarkoitettaisiin kaikista tunteista vapautu-
nutta ihmistä, tuskin kelpaa ihmisen ihanteeksi.

Kielipsykologien mukaan kieli on syntynyt yksilöitten välisen vuoro-
vaikutuksen tarpeen antamista yllykkeistä. Lajin kehityksessä ihminen
on varmaan kokenut subjektiivisiä merkityksiä eli saanut informaatiota
itsestä paljon ennen kielen syntyä. Tällaiset merkitykset psyykkisinä
asioina ovat mahdollisia ennen ja ilman kieltä. Nämä itsekohtaiset mer-
kitykset ovat yhä kyseessä unissa. Osa niin sanotusta alemmasta orga-
nisoitumisesta voi tajunnan jatkuvassa toiminnassa saavuttaa myös kie-
lellis-rationaalisen asteen. Alemmat merkitykset olisivat tällöin eräältä
puoleltaan korkeampien esiasteita. Kaikki alemmat merkitykset eivät
kuitenkaan koskaan voi tulla korkeammanasteisiksi niistä syistä, joihin
edellä on viitattu. Nämä merkitykset ovat välttämättömästi esirationaali-
siksi ja esikielelliseksi jääviä. Myös niiden tunteminen ja huomioonotta-
minen on kuitenkin osoittautunut erinomaisen tärkeäksi niin hyvin
psyykkisissä häiriöissä kuin normaalissa sielunelämässä. Tutkimus
ja psyykkisistä ongelmista kärsivien auttaminen on osoittanut, että hen-
kinen tasapainoisuus, persoonallisuuden kehittyneisyys ja kokemiskapa-
siteetin rikkaus ovat kenties ratkaisevammin riippuvaisia siitä, miten
hyvin ihminen ymmärtää alempia merkitystoimintoja itsessään, kuin
siitä, miten hän hallitsee älyllisen huipputasen merkitysoperaatiot. Jäl-
kimmäisiin kohdistuva yleinen mielenkiinto ja ihailu pitää huolen siitä,
että näitä operaatioita harjoitetaan ja kehitetään. Sen sijaan esim.

tässä alemmanasteisiin merkitystoimintoihin luettu *tunne* saattaa jäädä persoonallisuuden kehittämistapahtumassa helposti viljelemättä. Kuitenkin se näyttää olevan perustavampaa laatua ihmisen eettillisissä ratkaisuissa kuin konsanaan looginen päättely. Myös sellainen meidän kulttuuriamme koossapitävä instituutio kuin avioliitto ja perhe perustuvat keskeisellä tavalla tunteeseen. Avioliittojen ja perheitten eheys ja onnellisuus ovat enemmän riippuvaisia tunteen kuin järjen kehittyneisyydestä.

Avainasemassa unen ymmärtämisessä on kysymys siitä, miten unen symbolit esittävät merkityksiä. Tämän kaikessa monisäikeisyydessään hyvin vaikean ongelman ratkaisemiseksi psykologit ovat esittäneet erilaisia oletuksia. Vaikka monista muista kohdista ollaan jatkuvasti eri mieltä, jokseenkin yksimielisiä oltaneen nykyisin siitä, että mitään unikirjamaisesti aina samoin tulkittavia symboleja ei ole. Tietyn kulttuurin vaikutuspiirissä saattaa ihmisillä, saman tapaisista kokemuksista johtuen, esiintyä unissa yleisiä symboleja, kuten junia, autoja radioita, mutta tuskin yksityiskohdissaan täysin samassa merkitystehtävässä. Tästä syystä unen näyttelijät, näyttämötarpeet ja koko sen kuvakieli on ymmärrettävissä vain subjektiivista taustaa vasten. Sama olio voi symbolisoida eri unennäkijöillä mitä erilaisimpia asioita ja kääntäen samaa asiaa voivat symbolisoida monenlaiset symbolit. Se, miksi tietty symboli valikoituu eikä jokin toinen, johtuu todennäköisesti siitä, että juuri se on tämän unennäkijän kannalta ilmaisevin. Jos esimerkiksi ne elämysmassat, jotka unennäkijällä on tajunnassaan, herättävät yleisävyltään pelonomaisen tunteen, eli toisin sanoen organisoitunut merkitys on pelkoa, esiintyy pelon edustajana unikokemuksessa se olio, joka on hänelle aikaisemmasta kokemuksesta pelottavuuden edustavin ilmentymä. Yhdellä se saattaa olla vaikkapa tulipalo, toisella vihainen härkä, hukkumistilanne tai jokin muu sellainen. Symboleissa on aina jotain tuttua; muutoin niitä olisikin vaikea ymmärtää. Tajunnan merkityksiksi organisoituminen onkin lähinnä sitä, että uusi sijoittuu suhteisiin jo tunnetun ja hallitun kanssa.

Unien ymmärtämiseksi on tarpeen muistaa, että unen symbolit ja kielen sanat esittävät merkityksiä eri tavoin. Arkikielen sanoilla on aina vakiintunut jokin merkitys, jonka me tiedämme. Tieteelliselle termille tavallisesti määritellään tarkka merkitys, jossa sitä käytetään. Sanojen merkitys ei seuraa kirjainten muodostamasta merkkijonosta, vaan jokin sana voidaan periaatteessa sopia merkitsemään mitä tahansa. Unen symboleilla on jotakin olemuksellisesti yhteistä sen kanssa, mitä ne esittävät. Leijona voi tulla rohkeuden, kettu viekkauuden ja käärme kavaluuden symboliksi, koska meillä on taipumus pitää näitä eläimiä mainittujen ominaisuuksien ruumiillistumina. Jokin näistä eläimistä saattaa unen näytelmässä edustaa meidän omaa kyseessä olevaa ominaisuuttamme, rohkeutta, viekkautta tai kavaluutta. Näin me itse olemme mukana symboleissa. Kielen me ymmärrämme, koska tiedämme, mitä sanat on sovittu merkitsemään; unen symbolin me ymmärrämme olemalla symboli, elämällä leijonamaisuuden, kettumaisuuden tai käärmemäisyyden itsessämme. Se mitä unen symboli tarkoittaa, ei tavallisesti ole ilman muuta selvää, vaan se on tajunnan aktiivisuuden avulla löydettävä. Esimerkiksi edellä mainitut ominaisuudet, joita eläimet edustavat, saattavat unessa olla paitsi omia myös toisten ihmisten luonteen osatekijöitä. Myös tarkoittamisen kannalta unen esittämistapa on kielen esittämisestä poikkeava.

Unen eri symbolisten ainesten, siinä esiintyvän toiminnan, henkilöiden, ympäristön ja tunnelman yhteenliittäminen mielekkääksi kokonaisuudeksi on sinänsä eräs tajunnan merkityksiksi organisoituma. Tavallisesti tätä tapahtumaa kutsutaan unen tulkinnaksi. Unien tulkinnas-

ta puhuminen on kuitenkin hieman harhaanjohtavaa. Unta irrallisena ei tulkita, vaan unennäkijän sielunelämää tulkitaan unen avulla. Tällaisen tulkinnan tavoitteena, jos tajunnan psykologia käsitetään kuten tässä, ei voi olla mikään muu kuin edellä luonnehditussa mielessä korkeampien ja alempien merkitystoimintojen yhteensovittaminen. Tulkinnassa tavoitellaan kokonaisuutta, jossa on sijaa sekä niille rationaalisille että ei-rationaalisille suhteille, joista subjektiivinen maailmankuvamme rakentuu. Tulkinta on aina tavoitteellista ja ohjattua merkityksen antoa. Joku haluaa ymmärtää itseään unen avulla. Tulkinnan kulkuun vaikuttavat sekä tiedostamattomat motiivit että ne teoreettiset psykologiset näkemykset, joiden avulla ja puitteissa se suoritetaan. Mikään tulkinta ei voi tapahtua vain tiedostamattoman ohjaamana. Kun

Albert Steffen

UNESSA HERÄÄMINEN

Sain sysäyksen unen aikana toteutuvan sielunelämän tarkkailuun siitä 'itsetuntemuksen kauhunelämyksestä', minkä nuoruudessani koin. Minun täytyi tästä lähin jatkuvasti kysyä: se mitä tänä yönä täydessä tietoisuudessa kohtasin — onko se sisäistä todellisuutta vai pelkkä harhakuva? Aivan varmasti se tahtoi varoittaa minua. Se oli kuin merkinanto: »Pidä varasi, muuten tuhoudut. Seisot kuilun edessä, joka tahtoo ahmaista sinut.»

Mutta tämä vartijanhuuto on samalla auttajansana, lähtöisin joltakin hyvältä mahdolliselta.

Suunnattomassa sielunorkaanissa erottui hiljainen ääni. Ja kun herättyäni kuulostelin sen jälkikaikua, tajusin, että se oli omatunto, jonka salama jätti valona jälkeensä.

Yöllinen elämys viittasi päivän elämiseen. Siinä toteutui — tosin vielä verhottuna — kaiken sen moraalinen toisto, mitä siihen asti olin ajatellut, tuntenut ja tehnyt.

Minulle kävi selväksi, että me yöllä koemme päivän vielä kertaalleen, mutta moraalisine seurauksineen.

Panin pian merkille, että unien dramatiikka viittaa tulevaisuuteen, vaikka se ottaa kuvansa menneisyydestä, ja että toiminta unessa — huolimatta yksityisten kohtausten kaoottisesta päällekkäisyydestä — seuraa kokonaisuutena lainmukaista kulkua, sitä täsmällisemmin mitä syvemmin sielunelämään se on ankkuroitunut. Uni tahtoo oikaista ja korjata. Tämän se tekee toisinaan ironisesti niinkuin komediassa, toisinaan karmivasti niinkuin tragediassa, aina leppymättömin kasvoin. Se

esimerkiksi psykoterapiaa tehdään erilaisten teoreettisten näkemysten pohjalta, havaitaan potilaitten unilla olevan tendenssiä muuttua sellaisiksi, että ne ovat hyvin sopusoinnussa sen teorian kanssa, jota terapiassa kulloinkin sovelletaan. Tämä on varsin luonnollista, koska unet ovat aina suhteessa ihmisen omaan elämänkenttään, josta terapeutin tilanne ja terapeutin ajattelutapa ovat tärkeä osa. Heijastellessaan suhteita niihin uni antaa arvokkaita viitteitä siitä, miten potilas reagoi myös muihin tämän kentän osiin. Unien tämäntapainen hyväksikäyttö lie- neekin tavallisinta juuri psykoterapeuttisissa yhteyksissä. Se on kuitenkin mahdollista myös yksin. Parhaimmillaan itsensä ymmärtäminen unien avulla voi avartaa psyykkisen kokemuksen piiriä siten, että sopeutumisen omaan käyttäytymistilanteeseen helpottuu.

viittaa puutteisiin, jotka koituvat siitä, että ihmetys, hartaus, kunnioitus, jotka ihminen valve-elämässä sivuuttaa, ja omatunto, jota hän väistää, eivät enää vaikuta. Näin tapahtuu koska minä, joka vain uneksii, ei hallitse sielua.

Nämä korkeammat valmiudet tulisi siis saavuttaa myös unessa. Tämä voi tapahtua vain siten, että minä valtaa valve-elämässä tunteet ja tahdon, voittaa itsessään harhan, pilkan ja pelon.

Uni osoittaa, mikä on ulkoisen käyttäytymisen moraalinen kääntöpuoli.

Niin aloin yhä enemmän tarkata unia — otin yöpöydälle aina kynän ja lehtiön. Kohotin tietoisuuteen yhä syvempiä elämyksiä. Panin ennen kaikkea merkille, että en tällöin elänyt vain itsessäni vaan myös ympäristössäni, ennen muuta niiden ihmisten mukana, joiden kanssa olin joutunut yhteen. Elin omassa mielessäni myötä ajatusteni, sanojeni ja tekojeni vaikutuksen toisiin ihmisiin. Epävarmuuden, harhautumiset ja haavat jotka he kokivat minun kauttani. Ja uni ilmaisi minulle enemmän kuin vuosikausien havainnot (mutta nyt se toteutui jo myötätunnon ja omantunnon alueella): tätä sinun ei olisi pitänyt sanoa tai tehdä. Sinun täytyy perua tai korjata se seuraavana päivänä. Toivotavasti ei liian myöhään niin että ihminen, jota rakastat, ei ole jo seurannut harhaasi tai laiminlyöntiäsi. Olisit muuten jättänyt hänet alttiiksi tuhoisille voimille. Olet veljesi vartija. Ole iloinen, että voit sen vielä tehdä.

Teoksesta Die Mission der Poesie, 1962.

Seppo Jokipii

Eila Pennanen luonnehti jokin aika sitten 60-luvun nuorta suomalaista runoilijaa sanomalla, että tämä on iloinen kuluttaja. 60-luvun nuori mies ei kokoa maan päälle aarteita, joita koi syö ja ruoste raiskaa. Päinvastoin: hän niittää sieltäkin mihin ei ollenkaan ole kylvänyt. Kun 50-luvun hienostunut haavikkolainen lyyrikko kävi cocktailkutsuilla, pistäytyy 60-luvun iloinen nuori mies putkassa.

Sikäli kuin asiaa tunnen, tämä luonnehdinta osuu erinomaisesti. Seuraavassa luonnehdin omasta puolestani näiden sukupolvien eroja vastuuttoman subjektiivisesti ja häikäilemättä. Rajalinjojen veto on tietenkin runoudessa naurettavan mielivaltaista. Mitä muuta perustetta kuin kronologinen meillä itse asiassa on erotella uutta runouttamme 50-lukuun ja 60-lukuun? Kuinka yksityisiä lyyrikoita, jotka ovat aloittaneet menneellä vuosikymmenellä ja vielä kirjoittavat, voi ollenkaan jakaa tämän luokitteluperusteen mukaan? Tällaiseen subjektiiviseen väkivaltaan perustuu kuitenkin suurelta osalta koko kirjallisuuden tutkimus ja ns. suurten linjojen veto. Näitä kehityslinjoja pelkistettyinä tuskin on olemassa muualla kuin tutkijan mielessä.

Kun Paavo Haavikko 1950-luvun lopulla kieltäytyi ottamasta vastaan Eino Leinon palkintoa omien ikätovereidensa kädestä, päättyi tähän eleeseen koko kirjallinen 50-lukumme. Näin asian tulkitsee mm. Pekka Lounela. Kirjat oli kirjoitettu täyteen, runot runoiltu — ja lehdet jäivät lehdiksi, kirjat muuttomiesten vaivaksi. Kukapa enää lukisi Haavikkoa ja Ahnavaa, kun Saarikosken runoja lukiessa »alkaa henki heti haista viinalle» (Kirstinä). Haavikko lakkasi kokonaan kirjoittamasta runoja, Anhava jatkaa vielä — ihailijoittensa iloksi. Ilmestyi epigonirunoilijoiden joukkio, joka ryntäsi 50-luvun lyyrisille vainioille kuin sopulilauma. Teinilehdet olivat täynnä pikkuhaavikoita ja pseudoanhavia. Ei ihme, että Haavikko itse alkoi kirjoittaa romaaneja. Tehkääpä perässä tämäkin, hän taisi tuumia. Vuosikymmenen lopulla muutamat nuoret kynäniekat ottivat matkaoppaakseen huomiseen Pentti Holapan ja suunnistivat toivorikkaina päin nousevan 60-luvun rantaa. Mutta se oli surullinen tarina huomisesta, jota ei koskaan tullut. Ei voitu enää jatkaa 50-luvun jäljissä tarpomista — edeltä olivat menneet liian isot saappaat. Jäljet pelottivat suuruudellaan. Ryhmät hajosivat, yksilöt erkaniivat omille teilleen. Reaktion täytyi tulla. Ja se tuli. Tuskin 50-luku oli ennättänyt hajota, kun jo uusi kukka kukki kompostin päällä.

Katsoisin lyyrisen 60-lukumme alkavan Pentti Saarikosken kokoelmasta *Mitä tapahtuu todella* (1962). Kukoistus on siinä puhjennut kuorestaan ja on kaikkien nähtävissä. Saarikosken kokoelma on vuosikymmenen alun kirjallisia tapauksia ja tulee sellaisena pysymään. Reaktio oli tullut ja punainen kapinalippu nostettu. Pentti Saarikosken lyriikka uudistui ja vapautui; Saarikoski sanoi jäähyväiset omalle 50-luvulleen

ja kutsui mukaansa uudelle dialektisen runon kaudelle. Seuraajia on tullut.

Saarikoski itse on julkisessa tilaisuudessa selittänyt yleisölle uuden runonsa tekotapaa suunnilleen seuraavasti. Hän käsitti, että on paljon sellaisia asioita, joista täytyisi puhua, mutta joista esimerkiksi Haavikko oli kieltäytynyt puhumasta. Esimerkiksi politiikasta ei runoudessa voi sanoa mitään mielekäästä; fraseologinen helinä, merkityksettömät lauseet joita poliitikot puheissaan kuluttavat kuin pojat housuntakamuksia, miltä ne kuulostaisivat runoudessa? Yhtä hyvin kaikki nämä lauseet voisi kääntää päinvastaisiksi sisällöltään — ja yhtä tosia ne olisivat. Tämä näytti selvältä. Mutta nyt Saarikoski, edelleen oman kertomansa mukaan, päätti tehdä kokeen. Hän hyväksyi politiikkojen fraasit — enemmänkin, hän hyväksyi kaikki lauseet ja lauseiden katkelmat bussista, raitiovaunusta, myymälöistä, junan penkillä kuullut, lehtien pääkirjoituksiin ja kirjoihin painetut — sekoitti ne ja pani ne demokraattisessa järjestyksessä keskenään tasavertaisina kirjaansa. Hänen itsensä tekemät lauseet eivät kokoelmassa *Mitä tapahtuu todella* mitenkään eroa yhteisen hyvän loputtomasta varastosta. Tätä runoutta Saarikoski sanoo dialektiseksi runoudeksi ja väittää vielä, että se on marxilaista runoa. Marxilaisuus sinne tai tänne, mutta metodi häikäisee uutuudellaan. Tulos on hämmästyttävä — ja tietenkin kaikkia rehellisiä suela ja syvästi hämmentävä. Tätä 60-luvun uutta runoa ei tietenkään kukaan vanhaa runoa kuuntelemaan tottunut mitenkään voi »ymmärtää», samanlaista abrakadabraa se on kuin 50-luvun haavikkolainen aristokratia. Mutta uuden runon ystäville kokoelma on löytö. Sen lukeminen on kuin katsoisi elokuvaa, sanoi muuan tuttavani. Sen lukee heti kirjakaupasta tultuaan päällystakissa sängynreunalla istuen ja katselee filmin alusta loppuun, ei sitä voi keskeyttää, hän lisäsi. Tämä runon ystävä koki dialektisen runokokoelman visuaalisesti; sarjana jännittäviä, hauskoja ja kauniita kuvia, sarjakuvia, elokuvia, elokuvaa. Hän oli kovin ihastunut Saarikosken kokoelmaan ja niin olen itsekin, päästyäni muutaman lukemisen jälkeen jyvälle asiasta. Jokaisella on lupa kokea tämä runous tavallaan, demokratiassa pääsy kaikille vapaa.

60-luvun runossa tuntuu jokin riemastuttava vapautuminen, kapaloiden katoamisen huima ilo, jos sitä vertaa 50-luvun tyypillisinä edustajina pidettyihin runoihin. 50-luvulla oltiin taipuvaisia ajattelemaan että talonpojat hoitakoot krysanteemejaan ja pahan rengit, tyhjässä puuhakkaat, hakatkoot kirveellä kantojaan — runous on harvojen vihitusten asia. Lyriikan sininen kukka viihtyi viileässä vuoristoilmassaan ja turha sinne on talonpoikien kavuta. Sitä kirjoittaa mitä kirjoittaa, ei sitä tule ajatelleeksi kuka sitä lukee, sanoi Haavikko radiossa. Toista ovat nämä nykyajan nuorukaiset. Nämä nykyiset kuljeskelevät tanttien kauhuksi pitkin katuja kengännauhat ja housunnapit auki ja syljeskelevät. Tämä ei silti merkitse, että kaikki mitä syljeskellään olisi ilman muuta taidetta. Kaikkein nuorimmilla se voi olla myöhäispuberteetin ikuista lapsellista uhmaa. Mutta 60-luvun nuorimmatkin miehet ovat kadun aurinkoisella puolella Pentti Saarikoskesta (joka ei enää ole nuorimpia) Pekka Kejoseen ja Kari Miettiseen (joka vielä on nuori).

Kari Miettinen on poliittisesti ja sosiaalisesti asennoitunut runoilija, »sitoutuneen» 60-luvun edustaja »puhtaasti esteettisen» 50-luvun antiteesinä. Kari Miettinen esiintyi pohjoissavolaisen kirjailijayhdistyksen Vestäjien antologiassa *Ilman hatunnostoa*. Pekka Kejonen ihaillee Wolfgang Borchertia, Allen Ginsbergiä ja muita beatnikkeja ja sanoo Pentti Holappaa ranskalaiseksi huijariksi. Me olemme aivan liian vähän ottaneet vaikutteita Saksan ja Amerikan nuoresta runoudesta ja liian paljon matkineet ranskalaisia »uuden romaanin» ja muun esteetti-

sen hölynpölyn huijareita, sanoo Kejonen. Millerin *Kravun kääntöpiirin* raju subjektiivisuus herättää myös innostuneen myöntämisen: juuri näin pitää elää — ja kirjoittaa! Pekka Kejonen itse on kirjoittanut hauskan romaanin *Jamit*, jossa tuntuu 60-luvun *beat*; uusi meidän proosa-kirjallisuudessamme.

Olisi ihme ellei yhden lyyriikon vapautuminen sidoksista vapauttaisi toisiakin. Epäilen, että Saarikoski on toiminut jonkinlaisena katalyyttina kun Väinö Kirstinä on koonnut kokoelmaansa *Puhetta* (1963). Väinö Kirstinä on ensimmäinen, joka meillä on uskaltanut panna kirjansa kansien väliin runoksi otteen Helsingin kaupungin puhelinluettelosta. Saman tekevää, kuka tämänkin ajatuksen on keksinyt, sehän voi olla yhtä vanha kuin Kirstinän kertoma vitsi sadistin ja masokistin hääyöstä samassa niteessä; mutta Kirstinä joka tapauksessa ensimmäisenä otti runon puhelinluettelosta. Voi tietenkin kysyä, mikä tällaisen runon ns. yhteiskunnallinen tehtävä on. Vastaus on helppo: tämän runon sosiaalinen merkitys on ainakin yhtä suuri kuin puhelinluettelon. Viimeksi mainitun teoksen sosiaalisen funktion tärkeydestä ei voi olla kahta mieltä; puhelinluettelo on tärkeimpiä kommunikatiivisia kirjoja yhteiskunnassamme. Miksipä siis tehdä jyrkkää eroa puhelinluettelon ja runokirjan välillä? En minä ainakaan menisi tekemään. Tietenkin voidaan edelleen kysyä, mitä runous oikein sitten on. Siinäpä se, vastauksia on arviolta seitsemänkymmentä seitsemän eikä löydä niistä ainoatakaan tyhjentävää. Jokaisella runon ystävällä on taipumus kehittää oma estetiikkansa. Vain professoreilla on lisäksi taipumus vaatia itse tekemälleen estetiikalle yleistä pätevyyttä. Puhelinluettelo tietenkin helpottaa ihmisten välistä kanssakäymistä paljon enemmän kuin Kirstinän runonide, mutta väittäisin sen johtuvan vain painosten erilaisesta suuruudesta. Jos Kirstinän kirja *Puhetta* leviäisi lähes joka toiseen kotiin niin kuin puhelinluettelo, kuka tietää kuinka se voisi helpottaa kommunikaatiota.

Lounela (*Asiaa*, 1964) olisi luku sinänsä: hänen lyriikkansa ei ole yhtä tärkeää kuin hänen muu kirjallinen ja journalistinen toimintansa. Sitä paitsi Pekka Lounela on oppositioasenteessa sekä 50- että 60-luvun lyriikkaan nähden. Hänen kirjastaan löytää samojen kansien välistä Anhavan, Haavikon ja Saarikosken, joista kaikista Lounelalla on pieni kiltti ilkeys. Lounela ei ole niitä miehiä, »jotka seisovat kadunkulmissa ja kyselevät sukupuoltaan», hänen sukupuolensa käy kyllä ilmi teksteistään. Lounelan maskuliinisuus on jyrkkärajaista ja hellyys ujoa, mutta minkä hankään lopulta kiltille luonnolleen voi:

»Myös sydämeni on tunteellisia kieliä täynnä,

kaupungin metsän mustuus opetti

ja osaan ehkä yhä sanoa: rakastan.

Ja rakastan iskelmän kuihtunutta teriötä, emiä, sen naarautta, rakastan rakkaudella.»

Lounelalla on kuitenkin paljon yhteistä 60-luvun kanssa, kuten sitaattistakin sopii huomata. Ehkä ennen kaikkea tietty sosiaalisuus. Jos 50-luvun lyriikka eli yksinäisyydessään harvojen nauttijoiden tunnustamana, pyrkii 60-luku avautumaan kohti maailmaa. Saarikosken erään kokoelman nimi on *Maailmasta*, sitten hän kirjoitti siitä *Mitä tapahtuu todella* ja Pekka Lounelalla on puolestaan *Asiaa*. Mikä merkillinen yhtäläisyys jo nimissä! Haavikko kulki *Tiet täisyysksiin* ja uneksi *Tuuliöistä* ja *Synnyinmaasta*. »Runous oi runous on ainoa synnyinmaani, se on minun rakastettuni, joka lauluun puhkeaa», lauloi Haavikko, mutta nykyiset nuoret panevat kirjoihinsa puhetta, puhetta, puhetta ja paljon *a s i a a* sekaan. Runous ei ole mikään isänmaa eikä synnyinmaa, se on käyttötavaraa. Ja se on tarkoitettu leviämään kädestä käteen kuin puhelinluettelo. Ottakaa ja lukekaa!

Jarl Pousår

TVÅ DIKTER

*En dag i skogen
mötte jag rået.
Sedan vi hämtat oss från
den ömsesidiga överraskningen
hade vi en pratstund.
Hon var mycket sympatisk.
I stort sett var hon nöjd med livet,
fast, sade hon, man knappt får
vara i fred i skogen längre.
Hur är det med huldrekonsterna då,
undrade jag försiktigt
men hon svarade att dem
var det slut med sedan länge.
Jag har helt enkelt mist
min dragningskraft,
sade hon och svävade skrattande bort.*

*Här talar jag ur stumhetens dalar.
Hur överkligt känns det inte
när vindens isiga blett
avtvingar mig nådra ord.
Den ensammes rop ur öknen
in i luftens lika tomma rymd.
Framför mig vägen som tycks utan slut.
Och bakom mig sfinxens öga, där den ligger
alltid lika gåtfullt oberörd.*

SILTA AJAN VIRASSA

John Steinbeck:

Hööri ja ihmisiä.

Suom. Jouko Linturi.

Tammi 1963.

Matka Charleyn kanssa.

Suom. Liisa-Maria Piila.

Tammi 1963.

John Steinbeck on suomalaisille lukijoille ollut kutakuinkin läheinen tuttava jo vuosikaudet. Hänen 22 teoksestaan on tähän mennessä suomennettu yli puolet, ja kymmenkunta jo ennen kuin Ruotsin akatemia syksyllä 1962 teki kiistellyn ratkaisunsa ja muisti häntä Nobelin palkinnolla. Päätöksen meillä osakseen saama kritiikki on osiltaan selitettävissä sillä, että Suomessa ennen vuotta 1962 ilmestyneistä Steinbeckin teoksista julkaistiin merkittävimmät 40-luvun lopulla ja 50-luvun alussa kun taas myöhemmin ilmestyneet käännökset ovat miltei kaikki kirjailijan kieltämättä hyvin epätasaisen tuotannon kepeimpiä aineksia.

John Steinbeckin viime syksyinen Suomen vierailu toi mukanaan kaksi uutta suomennosta, vuonna 1937 alkukielellä ilmestyneen *Hööri ja ihmisiä* ja kirjailijan viimeisimmän, vajaan pari vuotta sitten ilmestyneen matkapäiväkirjan *Matka Charleyn kanssa*.

Hööri ja ihmisiä on parasta steinbeckia, siinä on *Vihan hedelmien* ja *Helmen* intensiteettiä ja tragediantuntua. Tuntuu oudolta, että kirjailijan suomalainen kustantaja on löytänyt tämän ehyen, novellin kiinteyttä omaavan pienoisoromaanin vasta nyt, kun sillä on ikää jo yli neljännesvuosisadan, julkaistuaan jo aikaisemmin sellaisiakin »välitöitä» kuin *Torstai on toivoa täynnä* ja *Päivä kuninkaana*.

Eräälle ranskalaiselle lehdelle viime vuonna antamassaan haastattelussa Steinbeck kertoi olevansa liian vanha tämän päivän kirjailijaksi. *Matka Charleyn kanssa* on vakuuttava todiste siitä, että hän todella tuntee näin. Lähdettyään 18 000 kilometrin automatkalle löytämään uudelleen Amerikkaa John Steinbeck löysi oman statuksensa. Kuva Amerikasta jää sinne tänne taustalle pieniksi fragmenteiksi, ja vanhenevan kirjailijan omakuva kohoaa etualalle.

Steinbeck on aina ollut alusta loppuun regionalisti. Siksi ei ole

pelkkä sattuma, että vanhenemisen, yksin jäämisen ja pysähtymisen tunne kohtaa hänet voimakaimmin juuri Montereyssä, nuoruusvuosien kotikaupungissa: »Kaikki se minkä me tunsimme on kuollut, ja suurin osa siitä mitä me olimme on kuollut. Se mitä täällä nyt on, on uutta ja mahdollisesti hyvää, mutta me emme tiedä siitä mitään... — Kuolleet — kaikki kuolleet, vaikeroi Johnny. — Ihan kuin me elettäisiin haamuja täynnä olevassa tynnyrissä. — Ei. Eivät he oikeastaan ole haamuja. Me olemme haamuja.»

Amerikkalainen kirjallisuus on kokenut koko historiansa aikana karkeasti ottaen vain kaksi suurta murrosta. Edellinen tapahtui 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Mark Twain teki lopun yli-ikäiseksi eläneestä englantilaista perinnettä noudattelevasta »siirtomaakirjallisuudesta». Jälkimmäinen joka vuorostaan siirsi Mark Twainin perinteen historiaan, tapahtui 1950-luvulla, ja tällä kertaa muutos tapahtui äkillisemmin ja laajemmalla rintamalla kuin sata vuotta aikaisemmin. Truman Capoten ja J. D. Salingerin kautta on nyt tultu Jack Kerouaciin ja John Updikeen. John Steinbeck on ainoa suuri, murroksen yli elänyt amerikkalainen prosaisti, ja nyt hän tuntee olevansa haamu 1930-luvulta. Hänen mikrokosmoksensa ei vastaa enää suhteiltaan ulkopuolella olevaa makrokosmosta. Hän on lakannut näkemästä, ja hänestä tuntuu ettei koskaan enää kykene näkemään.

»Vanheneva mies on pieni silta ajan virrassa — hänen luontoonsa kuuluu vastustaa kaikkea muutosta, etenkin muutosta parempaan päin... Meillä ei ole — tai ei minulla ainakaan — käsitystä siitä, milaista ihmiselämä tai ihmisen ajattelu on sadan tai viidenkymmenen vuoden kuluttua. Kenties suurin viisauteni on siinä, että tiedän etten tiedä. Surullisia tapauksia ovat vasta ne, jotka tuhlaavat energiansa yrittäessään pitää vanhaa yllä, sillä he voivat tuntea vain menetyksen katkeruutta, eivät saamisen iloa.» *Matka Charleyn kanssa* on juuri tätä viisautta.

Veli Sandell

ENGLANTILAISIA SAIRASKERTOMUKSIA

Aldous Huxley: Elämän kontrapunkti.
Suom. Marja Kelo.
Weilin & Göös 1963.

Elämän kontrapunkti on sairaskertomus, pilkkakirjoitus, tunnustus-kirja, kulttuurireportaasi, ties mitä. Maailmansodan säästämät henkiset invalidit raahustavat lukijan eteen smokki tai iltapuku päällään, cocktaillasi kädessään ja kainalossa rakastajatar, rakastaja tai vaimo, jonka kyllästymisen mieheensä voittaa ainoastaan tämän kyllästyminen häneen. Joukkoon mahtuu vanha taidemaalari, joka edelleen kuvittelee elävänsä loistonsa päiviä, kommunisti, jonka elämän sisältönä on katkeruus yläluokkaa kohtaan, »elämään uskova» kirjallisuuslehden kustantaja, tämän alaisia ja näiden vaimoja, jotka rakastuvat fašistijärjestön johtajaan, jonka taas kommunisti ja muuan tyhjäntoimittaja murhaavat. Paljon, paljon ihmisiä.

Huxley hoitelee kuitenkin laumaansa verrattomalla taituruudella. Alussa hän kokoaa katraansa kutsuille, joissa lukijan on helppo oppia tuntemaan kunkin henkilön kasvot ja asema alkukompositiossa. Kutsuista ihmiset sitten vähitellen siirretään elämään omaa elämäänsä. Joukko on kuitenkin liian suuri jotta lukija voisi säilyttää asetelman

pitempään mielessään; tästä vaarasta Huxley selviää järjestämällä silloin tällöin pikku kutsuja ja iltapäiväkahveja, joilla lukija taas muistaa kenen kanssa Walther on naimisissa ja että herra Quarles Gladysin rakastaja, itse asiassa onkin Philipin isä, Philipin, jonka vaimo on rakastunut Webleyhin, Vapaiden Brittien johtajaan. Huxley operoi ihmisilään leikittelevän tasapainoisesti ja saa ohessa annettua näille myös yksilölliset piirteet, niin että jokainen todella tuntuu täyttävän sen tehtävän minkä kirjoittaja ensisijassa lienee henkilöilleen asettanut, toimia elävänä sairaskertomuksena.

Järin syvällistä luonnekuvaa ei kirjan ihmisistä anneta, mutta sitä tuskin voi tässä enää vaatia. Syvällisyyden korvaa moninaisuus, detailjin runsaus ja henkilöiden miltei karikatyyrimäinen tyypillisuus. Voidaan todella puhua »Englannin 20-luvun yläluokan koko kuvasta».

Elämän kontrapunktia lukiessa on syytä muistaa, ettei kirja ilmesydessään ollut pelkkä yhteisön kuvaus, vaan myös pamfletti, josta 20-luvun englantilaiset varmaan etsivät aikalaisiaan vähintään yhtä innokkaasti kuin 60-luvun suomalaiset Meren Peiliin piirretystä naisesta.

Meren kirja tuleeikin paikoitellen mieleen Elämän kontrapunktia lukiessa, sillä jos kohta Meri tyytyykin paljoa pienempään henkilöstöön, on hänenkin tarkoituksensa myös yhteiskunnan psyyken kuvaaminen ja analysoiminen. Meren luottaessa lukijan käsityskykyyn Huxley sensijaan haluaa osoitella, varmistua siitä, että hänet varmasti ymmärretään. Kun maailma Merelle on suuri kysymysmerkki, on se Huxleylle tarkoin määritelty järjestelmä, jossa kaikella mitä tapahtuu on selityksensä; kun Meren mies tarttuu junassa vieraan naisen rintaan, tietää kirjailija itse vähiten miksi, Huxley taas selittää melkein henkilöidensä sormenliikkeetkin.

Siitä, että Huxleyn maailma on järjestelmä, joka toteuttaa tarkoin määriteltäviä lakejaan, johtuu että hän haluaa myös nähdä, minne näiden lakien mukaan ollaan menossa. Tässä suhteessa Huxley on pessimisti, se mies joka tuli kirjoittamaan Uuden uljaan maailman. Melkein kaikki Elämän kontrapunktin ihmiset tuhoutuvat, yksitellen tai parittain: he kadottavat elämänonnen ja yhteydet toisiin ihmisiin.

Elämän kontrapunktin avainhenkilö on taidemaalari-kirjailija Mark Rampion, jossa on haluttu nähdä Huxleyn ystävän D. H. Lawrencen muotokuva. Aldous Huxleyn ja Elämän kontrapunktin julistuksiksi muodostuvat Rampion—Lawrencen ajatukset elämästä, jossa aine ja henki ovat yhtyneet sopusointuiseksi kokonaisuudeksi. »Täydellinen elämä saavutetaan vasta silloin kun tietoinen ja ylpeä henki mukautuu sydämen, silmän ja vatsan, kupeitten, luuston ja lihasten vaatimuksiin».

Olli Alho

MUSTA KIRJA.

Lawrence Durrell: Musta Kirja.
Suom. Viljo Laitinen. Tajo 1963.

Kolme kirjaa: talvi, kesä, talvi: kuolema, elämän kipinä, kuolema. Tämä on englantilaisen kuoleman kolmio, kuoleman jonka Durrell halusi voittaa kirjoittamalla siitä kirjan. Englantilainen kuolema ei varmaan ollut eikä ole mikään tyypillisesti anglosaksinen ilmiö, samainen kuolema uhkaa edelleen jokaista kulttuuria ja jokaista kansaa. Kulttuurin jähmettyneisyys ja vanhoillisuus, taiteellinen ja sukupuolinen

impotenssi sekä henkinen epäkypsyyt ovat Mustan Kirjan väsyttävyyteen asti toistuvat teemat.

Durrell ei ole hienotunteinen hajoittaja, hän ei ole terävä satiirikko ei liioin laskelmoiva symbolisti: hän repii rikki, huumori on hänelle liian hienosteleva ase, hänen symbolinsa ovat groteskin osoittelevia. Mustassa Kirjassa on jotain huohottavaa: lauseet ovat lyhyitä ja ne pyörivät sanottavan ympärillä kuin kärpäset kuolleen kuoriaisen raadolla, niillä on kiire seuraavaan asiaan. Durrell ahersi käsikirjoituksen parissa vuoden, mutta lukijasta tuntuu kuin se olisi kirjoitettu muutama päivä, ilman lepotaukoja, ilman kumia.

Kirjailija toteaa teoksensa myöhempisyntyisessä esipuheessa sen olevan kolmikymmenluvun nuoren vihaisen miehen raju hyökkäys kirjallisuuden kimppeun, ja Aleksandria-kvartetin maailmankuulun kirjoittajan selittelevien sanojen takaa kuultaa vankka kiintymys tähän nuoruudensyntiin. Kirjan nuori Lawrence Saatana kuvaa tarkoitustaan: »... tekisi mieli yrittää paeta tästä kirjallisuuden siveästä kasvatuslaitoksesta, jonka vankina olen ollut liian kauan. Kaikki on hyväksyttävä mukaan ja muutettava runoudeksi.»

Hedelmättömyyden ongelmaa Musta Kirja kuvaa laveasti mutta ei järin monipuolisesti. Durrellin ihmiset elävät vain itselleen, muut eivät heitä kiinnosta, heidän ainoa ongelmansa on minä. »Pienessä maanalaisessa Hadeksessaan puutarhan yläpuolella makaa Peters pohdiskellen nerouttaan — tai masturboiden. Hänen suuri ongelmansa on, kenen kaltainen olla jos hänestä tulee nero ... Targouinin tehokas työaika kuluu siihen, että hän makaa selällään ja porautuu itseensä. Se on loputonta shakkia hänen psyykeään vastaan.» Gregory, englantilaisen kuoleman salaperäinen uhri omistaa päiväkirjansa, elävältä haudatun testamentin, »arvossapidetylle ja suuresti rakastetulle minälleen.»

Kuviteltu itseriittoisuus, hedelmättömyyden yksi syy, on Durrellin mukaan myös synnä koko maailman suureen sairauteen: tunteettomuuteen ja rakkauden puuttumiseen. Hilda, portto, on Mustan Kirjan ainoa terve englantilainen. Tämänkin terveys on toisaalta tragedia. Hilda tuntee liian paljon. Durrell toteaa: »... niin vähän on jäljellä meitä, joilla on rakkauden lahja, niin vähän on jäljellä meitä! ... oi maailma, ole ylevämpi hänen vuokseen!»

Länsimaisen kulttuurin hedelmättömyys on teema, joka on tuttu myös Durrellin myöhemmästä tuotannosta, nimenomaan Aleksandria-kvartetista. Siinä hän asettaa lännen hedelmättömyyden vastapainoksi Aleksandrian. Mustan Kirjan kuvaaman hedelmättömyyden vastapainona on nekeri, neiti Smith, joka edustaa tervettä ja elinvoimaista Afrikkaa. Kalvava tauti, englantilainen kuolema tekee kuitenkin työtään myös neiti Smithin kähärässä päässä eikä Chauceria tutkivalla työllä ole aavistustakaan uhkaavasta vaarasta.

Musta Kirja on voimakkaasti eroottinen teos. Niitä aikamme sukupuoliongelmia, potenssia, impotenssia ja perversiteettiä, joihin vielä koko Aleksandria-kvartetikin etsii vastausta, Durrell kuvaa intensiivisellä tavalla.

Henry Millerin *The Tropic of Cancer* ilmestyi vuonna 1931. Sitä ennen oli D. H. Lawrence jo julkaissut pääteoksensa *Sons and Lovers*, *Women in Love* ja *Lady Chatterley's Lover* vuosina 1913, 1921 ja 1928. Vuonna 1938 ilmestyneen Mustan Kirjan esikuvia ei siis tarvitse hakea kaukaa ja Durrell itsekin tunnustaa henkisen velkansa. Varsin kärkeää vääryyttä tehtäisiin kuitenkin kirjailijalle, jos teokselta näiden sukulaisuuden johdosta kielletäisiin itsenäisen taideteoksen arvo. Mustalla Kirjalla on myös merkityksensä avaimena nerokkaan kirjailijan myöhempään tuotantoon.

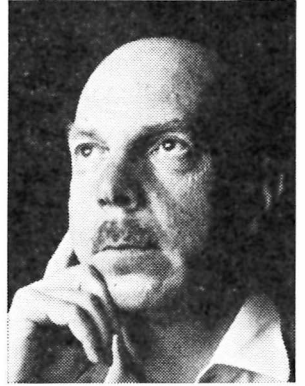
Olli Alho

älkäämme unohtako ihmistä

Suomessa rakennetaan hyvinvointivaltiota. Tri Pekka Kuusen sosiaalipolitiikan kirjasta keskusteltiin lehdistössä ja radiossa, ja nyt on prof. Urpo Harva julkaissut teoksen Ihminen hyvinvointivaltiossa, jossa hän tarkastelee hyvinvointivaltion pohjana olevaa hyvinvoinnin aatetta humanistin näkökulmasta. Hän arvostelee mm. tri Kuusen näkemystä ja osoittaa vaakuuttavasti, että tämä näkemys hyvinvoinnista on yksipuolinen.

Prof. Harvan teos on kiintoisa puheenvuoro käytävään keskusteluun. Hänen sanomansa voisi lyhyesti ilmaista sanoin: Älkäämme unohtako ihmistä. — Teos kuuluu Ihminen ja maailma-sarjaan. — 183 sivua, 12/15:50 mk.

Sarjassa aikaisemmin ilmestynyt
Lecomte du Noüy, Ihmisen tulevaisuus
Teilhard de Chardin, Tapaus ihminen

KIRJAYHTYMÄ

HORISONTTI-sarja

Nuorten kirjailijain
esiinmarssi

Vasili Aksjonov

matkalippu tähtiin

'Venäläinen Sieppari', sanovat ihastuneet arvostelijat tästä nuoren neuvostokirjailijan tuoreesta ja huumorin höystämästä teoksesta. — Horisontti 2. 229 s. 8,—/muovik. 11,—.

Christiane Rochefort

vuosisatamme lapset

'Soturin levon' kirjoittajan kipi-nöivän hauska romaani Pariisin slummikortteleista. — Horisontti 1. 124 s. 5,80/muovik. 8,90.

t a m m i

KIRJAILIJAT PUHUVAT
LAHDESSA PAHASTA

Lahdessa pidettiin kesäkuun puolivälissä kirjailijaseminaari. Sen järjesti Eino Leino Seura, jonka piirissä talvisin kirjailijat ja kriitikot, kulttuurinkantajat ja -käyttäjät viettävät enemmän tai vähemmän henkeviä iltoja. Leino-Seuran positiivinen puoli on, että se tarjoo kokoontumisia ja keskustelutilaisuuden, joita meillä ei ole liikaa; sen heikko puoli, kuten Paasikiviseuran, lie-nee siinä, että on vakiintunut tyyli miten esiinnyttään ja puhutaan; välitöntä vakavaa keskustelua ei synny. Keskustelu näissä seuroissa on joko vakavaa (alkuillasta) tai välitöntä (loppuillasta).

Tämä kaksijakoisuus leimasi myös Lahden kirjailijaseminaaria, sikäli kuin sitä vähän seurasi. Kirjailijoiitten kutsuminen samojen puitteiden alle idästä ja lännestä, pohjoisesta ja etelästä, on kunnian ja kiitoksen ansaitseva teko, perinne, jonka pitää jatkua. Suomen poikkeuksellisen edullinen asema idän ja lännen välissä jne. (Tämän korkean tehtävän ei tosin pitäisi tehdä järjestäjiä niin tärkeännäköisiksi.)

Kansainvälinen kirjailijailta Lahden konserttitalossa. Lah-teen sanotaan nousukaskau-pungiksi, jossa raha on päämäärä ja kyynärpää taktiikka, mutta tänä iltana oli sali tupaten täynnä, vaivoin mahduin sekaan. Ilta oli värikäs ja vaihteleva: Väinö Lin-

na piti suuren puolustuspuheen kirjalliselle asenteelleen, höykytti Suomen kirjailijoita, eläviä ja kuolleita siitä, että nämä eivät nähneet mitä kansan keskuudessa tapahtui, kuvasivat vain joko kansallisia ihanteita, Saarijärven Paavoa, tai kansallisia umpilisäkkeitä, Ryysyrannan Jooseppia. Oli oikein mukava kuunnella henkilöä joka oli vakavissaan ja tosissaan ja suurelta osalta oikeassa; mutta oman tehtävänsä tärkeyden tunnossa Linna unohti mainita mm. Toivo Pekkasen, joka jää hänestä vain painosluvuissa jälkeen.

Eräät kirjailijat yrittivät etupäässä huvittaa kuulijoita. Hauskuuden tavoitti varsinkin Anselm Hollo, partaniekka ulkosuomalainen, jazz-orkesterin säestyksellä. Kukaan ei kuitenkaan osannut esittää asiaansa niinkuin venäläinen runoilija Robert Rozdestvenski, umpimielisen näköinen nuorimies, joka osasi käyttää ääntä instrumenttina siinä kun muut sananmukaisesti mutisivat par- taansa. Luulisin, että runoutemme tulisi luetummaksi jos runoilijamme oppisivat venäläisiltä lausumisen taitoa. »Kansansielujen» erosta on tässä turha puhua; meitä sitovat vain sovitut asen- teet, kalpeantärkeä intellektua- lismi. Kipeä into karsia kaikkina- nainen »romantiikka» runoudes- ta, joka vaivaa varsinkin kriiti- koitamme, johtaa jonakin päivänä oivallukseen, että runous on kor- vattavissa kybernetiikalla. Vahin- ko vain että idän miehet ovat si-

dottuja poliittiseen oppiinsa; muuten ehkä voisimme oppia heiltä myös, miten runoja kirjoitetaan.

Lukuillan jälkeen siirtyi seminaarijoukko, allekirjoittanut epäkiitollisena kuokkavieraana, olut ja makkarailtaan, jonka tarjosi Lahden Mallasjuoma saunakuumassa kellarissaan. Sain aavistuksen siitä, miten on tarkoitettu esitettäväksi *Auerbachin kellari Leipzigissä* Faustin ensimmäisessä osassa. »Uns ist so kannibalsch wohl, als wie fünfhundert Säuen.» (Meillä on niin mielettömän mukavaa, kuin viidelläsadalla sialla.) En suinkaan vihjaa, että oluenkäyttö olisi ollut kohtuutonta; en missään nähnyt sitä mefistofelista hanaa, josta olisi suoraan voinut valuttaa olvia. Mutta ilta muodosti mielenkiintoisen vastakohdan moneen tärkeänvakavaan julistukseen konserttitalon lavalta.

Lehdistä sitten luin, mitä tapahtui vastuullisissa keskusteluissa päiväsaikaan puitten alla: *kirjailija ja moraali, pahan/hyvän ongelma kirjallisuudessa*. Ja halpa mielikuvitukseni saattoi täydentää Pekka Tarkan välittämää kuvaa seminaarin muusta kulusta. Tarkan mukaan saksalainen H M Enzensberger ilmoitti vastustavansa sitä juhlavaa kieltä, puheiden sävyä ja sanastoa jota käytettiin keskusteluissa. »Kirjailijat käyvät täällä saunassa ja syövät jäätelöä... Mutta kun he astuvat seminaarien eteen puhumaan, he unohtavat nämä asiat ja muuttuvat ihmisistä inhimillisyyden julkisiksi edustajiksi. Tuntuu kuin kirjailijoiden minuus olisi jakautunut, että he pelaisivat peliä jolle voisi antaa nimeksi tri Schweitzer ja Mr Hyde.»

Pitäisikö sitten lakata keskustelemasta hyvästä ja pahasta, kirjailijasta ja moraalista; keskustella vain jäätelöstä ja jättää pahan vastustaminen Taljalle ja liikennepoliisille, kuten Antti Hyry kekseliäässä puheenvuorossaan

ehdotti. Hyrylle voisi vastata, että aina näyttää löytyvän kirjailijoita jotka eivät jätä pahan vastustamista liikennepoliisille ja jopa onnistuvat pyrkimyksissään. Niinpä norjalainen Jens Bjørneboe, eräs seminaarin vaitelias osanottaja, joutui pari vuotta sitten liikennepoliisiin epäsuosiollisella välityksellä tutustumaan Norjan vankilaoiloihin ja kirjoitti sieltä palattuaan hälyttävän romanin »Paha paimen»; seurasi skandaali ja oikeusjuttu ja kaikessa hiljaisuudessa eräät keski-ikäiset menetelmät hävisivät vankiloista (ja luultavasti Norjan poliisi kiertää tästälähin Bjørneboen kaukaa). Samaten Pier Paolo Pasolinin »Kiihkeä elämä» tiettävästi vaikutti Rooman slummien asunto-olojen saneeraukseen jne. Näiden kirjailijoiden on turha keskustella »kirjailijan vastuusta».

Mutta kun H M Enzensberger selitti torjuvansa seminaarin juhlan *sanaston*, hän osoitti sormella erästä tiettyä nykyaikaisen kirjailija-intellektuellin avuttomuutta (jonka seurausta ehkä vain on tuo vastakohta julistajan ja jäätelönsyöjän, konserttitalon ja olutkellarin, pelkästään vakavan ja pelkästään välittömän ihmisen välillä).

Tämä avuttomuus on selvittämätön pahan ongelma, niin älykkäästi kuin siitä puhutaankin tai niin taitavasti kuin se väistetäänkin. Toinen maailmansota tuntuu muodostavan myös kulttuurihistoriassa eikä vain poliittisessa korkeamman vedenjakajan kuin vielä selvästi näemme. Sen yhteydessä tuli inhimillinen pahuus esiin mahtavammin kuin ehkä koskaan ennen historiassa. Sen jälkeen ei ole ollut mahdollista suhtautua maailmaan niinkuin sitä ennen. Mitä kielellistä kokeilua sodan ja Auschwitzin jälkeiseen kirjallisuuteen kuuluukin, väittäisin, että tämä sisällöllinen kysymys, pahan kohtaaminen, on ollut siinä keskeinen. Niinkuin ennen muinoin kirjaili-

jat jäivät tuijottamaan nuoruudenrakkautensa, jäivät kaikki ne, jotka eivät olleet jo seniilejä sodan tapahtumien aikaan, tuijottamaan tähän mielettömään tuhoamiseen, sen lukemattomiin yksityisiin kuviin, jotka tulivat täysin esille vasta sodan jälkeen. Se oli nykyaikainen meduusan pää, joka vangitsi kaikkien näkevien ihmisten silmät. Eikä mikään ennen sotaa vallinnut maailmankatsomus, uskonnollinen tai ateistinen, kristillinen tai marxilainen, usko Jumalaan tai usko kansaan, ole pystynyt tyydyttävästi selittämään noita tapahtumia, »vuosien 1939—45 tapahtumia», mitä se ihmisestä paljasti. Siinä kaiken juhlanan, periaatteellisen kielen avuttomuus. Tuon menneen ja yhä läsnäolevan pahan tuijotus on jatkunut edelleen; se tuntui myös Lahden kansainvälisen kirjailijaseminaarin taustalla, henkevässä keskustelussa pahan ongelmasta kirjallisuudessa. Siihen on tietoisella tasolla monenlaisia asenteita, yhtä monia kuin yksilöitä: rehellinen »ei siitä voi puhua», jota Hyry ja Enzensberger näyttivät edustavan; musta huumori, joka kantaa seminaarin yhden päähenkilön Jakov Lindin romaania »Puinen sielu», tai uljas sodan vastustaminen jollakin Rozdestvenskillä, joka pitää työpöydällään kaatuneitten veljiensä kuvia. Mutta lienee turha todeta, että ongelma jäi tässä seminaarissa selvittämättä.

Reijo Wilenius

PERIMMAISTEN SYIDEN ÄÄRELLÄ

Seuratessaan lehdistön välityksellä kulttuurisaran tapahtumia mieltii toisinaan pitempäänkin jonkun jutun syntyjä ja syitä. Kulttuurikiistojen tiimellyksessä otetaan julkinen sana varsin hanakasti käsikassaraksi huttittaessa syntipukkia ja pukki

myös puolustautuu parhaansa mukaan. Ota siinä sitten todellisista syistä selvää tiimellyksen sekottaessa pohjamudat kirkkaan veden samennukseksi! Kuopio ja Oulu ovat tällaisten kiistojen ajankohtaiset esimerkit, joissa julkisten syiden takana löytyy myös henkilökohtaisia.

Kaltio-pohjoinen

Parikymmentä vuotta on pohjan perillä elellyt kulttuurilehti Kaltio, joka viime vuonna sai puhtia menemisessään toimeliaan Erno Paasilinna ilmestyttyä ensin lehden toimitussihteeriksi ja sitten kutsutuksi päätoimittajaksi. Kuluneena kevättalvena alkoi etelään tippua viestejä riidoista: toimitusjohtaja ja päätoimittaja eivät persoonina pystyneet yhteistyöhön. Paasilinna erosi ja lähti muut mukanaan perustamaan uutta kulttuurilehteä, joka »pohjoinen»-nimisenä esittäytyi syyskuun alussa. Kaltio nimitti uudeksi päätoimittajakseen sävyisemmän Jorma Eton, joka saanee oman näytenumeronsa myös syyskuun aikana nähtäväksi. Napapiirillä käväistesään huomasi ilmassa yhä sähköä, sekä puheissa että pakinoissa. »pohjoisen» pääkirjoituksen pohjalta ovat etelänkin lehdet kommentoineet Kaltio-kiistoja, mutta parhaalta tuntuu neuvoa tällä hetkellä: antaa oululaisten soitella näin loppuvaiheessa yksin asiansa, sillä joukkoon on ilmestynyt myös malttimiehiä, jotka toivovat molempien lehtien pystyvän sovussa rinnan ilmestymään.

Kuopio

Kuopion STT välitti 8. 8. 64 maan lehdistölle uutisen jotta kolme merkittävää kuopiolaista kirjailijaa siirtyy pois kaupungista. Liisa Heikkerön, Jouko Tyyrin ja Pekka Kejosen lähtöjen syyt lienevät ensi sijaisesti henkilökohtaiset (kuka lähtee puolisonsa luota, kuka luo), mutta tämä uutinen sitten lopullisesti sinetöi mielikuvan Kuopiosta

muutamaksi vuodeksi: kulttuuri-ihmiselle pimeä paikka. Kuopion tausta on setvitty vilkkaasti lehdistössä, joutuipa Kirjavero-Karttunenkin Suomen Kuvalehdessä altavastaajaksi. Kuolema ja muutot ovat harventaneet Vestäjä-joukosta kymmenkunta kirjailijaa (jääneiksi muistaa vain Merenmaan ja Kareksen), joten kirjallinen Kuopio ilmeisesti sammahti.

Teininuoriso jää vaikeuksiin, sillä vaikka kouluhallitus päästi Marjatta Starckin pannasta, niin rehtorit istunevat yhä Proteinin päällä? »Taloudellista ajattelua olisi tarvittu taidekellarinkin perustajain taholta», totesivat puolestaan kaupungin viranomaiset käsiä pestessään, mutta toivottavasti kuopiolaiset liikeyritykset ja kaupungin viranomaiset ovat seuraavassa nuorten yrityksessä mukana alusta alkaen »taloudellisella ajattelullaan». Sitenhän se pimeys osin valkenisi ja kuopiolaisnuoret muiden kera lietsoisivat itse lisää valkeutta. Vastaisuudessa voisivat henkilökohtaisista syistä lähtevät poistua sitten ilman »uutisointia». Kuitenkin olen sitä mieltä, että Kuopio on kuin mikä tahansa suomalainen kaupunkipimiö, haistelkaapa vain ilmaa esim. Savonlinnassa tai Turussa!

Osmo Jokinen